

CONSIDERAȚII PRIVIND ATESTAREA DOCUMENTARĂ ȘI ARHEOLOGICĂ A ZONEI BUZĂULUI ÎN SEC. IV e.n. *

MARIUS CONSTANTINESCU

Referindu-se direct și explicit la situația din Dacia în a doua jumătate a sec. IV e.n., scrisoarea¹⁾ lui Iunnius Soranus către Vasile cel Mare, arhiepiscop în Cezareea Capadochiei, conține importante date despre organizarea economico-socială a populației locale autohtone, raporturile acesteia cu migratorii goți, aspecte ale pătrunderii creștinismului în nordul Dunării, elemente ale civilizației romane preluate de populația daco-romană din acest spațiu, ilustrând legăturile strânse pe care această populație le-a avut cu romanitatea sud-dunăreană, legături neîntrerupte nici, un moment chiar și după părăsirea Daciei (271-275 e.n.).

Documentul consemnează pentru prima dată numele râului Buzău, redat în forma MOUSEOS sau MOUSAIOS (în documentul de la Veneția apare și forma MOUSAION — ce pare a reda numele unei așezări)²⁾.

Din aceeași sursă aflăm că pe malul râului Buzău, în apropierea „dealurilor acoperite de crînguri“, se afla un oraș³⁾ (polis), în jurul căruia se grupau mai multe sate, locuite de o populație daco-romanică. Locuitorii, sedentari, aveau ca ocupații principale agricultura și creșterea vitelor, trăiau în case cu grinzi din lemn, continuînd, în acest domeniu, tradiția geto-dacică, cunoșteau și foloseau patul și căruța etc.

În marile evenimente care marchează viața acestei populații își face simțită prezența un element care, începînd din această vreme, a caracterizat societatea romanică și românească de pe teritoriul țării noastre pînă tîrziu în evul mediu: obștea — formă de organizare social-economică și administrativă de bază la români.

Sava, zis Gotul sau Goticul (nu trebuie să înțelegem de aici că era got!), își însușise creștinismul în limba latină și revenise dincoace de marele fluviu propovăduind noua religie, într-un mediu cu care, credem, avea afinități și etnice. Cine erau cei care îl primeau și ascultau pe misionar? Desigur, numai populația băștinașă, daco-romanică, care cunoștea limba latină, era capabilă să-l înțeleagă.

Propovăduind noua religie, Sava intră în conflict cu goții idolatri, care trimit pe Atarid, fiul lui Rotesteu, să îndepărteze „pericolul“ reprezentat de acțiunea sa. Soluția este una de forță: misionarul Sava, care nu renunță la convingerile sale, este înecat în apa râului Buzău de către războinici goți. Pasajul relatat conține o informație de importanță deosebită: Atarid și războinicii săi *au venit* de undeva pentru a-l îndepărta pe Sava. Deci, ei nu rezidau în orașul de la poalele dealurilor acoperite cu crînguri, ci undeva, în altă parte. Pe baza unor indicii încă nu suficient de clar precizate, dar al căror studiu merită a fi aprofun-

*) Comunicare prezentată la sesiunea „Buzău — 1600“ dedicată aniversării a 1600 de ani de existență atestată documentar, Buzău, septembrie 1976.

dat, noi credem că acești goți veneau de dincolo de apa Buzăului și socotim că, în contextul relațiilor stabilite cu Imperiul roman, cel puțin goților idolatri nu li s-a permis să se așeze în spațiul de la sud și vest (dincoace) de râul Buzău. Aceasta nu înseamnă negarea autorității, cel puțin militare, dacă nu și politice, pe care goții conduși de Atanarich o exercitau în estul și nord-estul Munteniei, autoritate care constituia însăși esența calității de federați ai Imperiului⁴). Dealtfel, Ammianus Marcellinus, unul din mult citiții și citații autori antici, îi atribuie lui Atanarich titlul de „*iudex potentissimus*“, implicând în sfera autorității regelui got, sau sub ascultarea acestuia, o populație care se ocupa cu agricultura, o populație sedentară, trăsături ce nu caracterizau pe goții migratori.

Documentul afirmă că Sava avea intenția să plece în *alt oraș*, în momentul când a fost surprins de războinicii goți. Se naște numaidecît întrebarea : care era acest alt oraș ? Nu putem da un răspuns tranșant la această întrebare. Cel mult putem sugera o ipoteză. Cercetările arheologice întreprinse în ultimii ani la Pietroasele au dus la identificarea celui mai important avanpost al romanității sud-dunărene, situat la distanță considerabilă de Dunăre⁵).

Disponind de un castru ale cărui ziduri din piatră groasă de 2,60-3 m și înalte de 4-5 m îl făceau inexpugnabil în fața oricărui atac, așezarea de la Pietroasa era, în același timp, un important centru economic, administrativ, politic și cultural.

Chiar dacă aici vor fi rezidat și federați goți — din rîndul celor creștinați — și alte neamuri, alături de populația băstinașă, garnizoana castrului era, în esență, romană. Prezența unei garnizoane romane la Pietroasa, în a doua jumătate a sec. IV e.n., indică, pe de o parte, situația politico-militară a zonei, iar pe de altă parte, una din căile pe care a continuat, aici și acum, procesul romanizării populației băstinașe. Una din trăsăturile ce caracterizează acest proces în sec. IV e.n. este pătrunderea creștinismului și însușirea acestuia de către populația locală, daco-romanică, proces în care centrul de la Pietroasa a fost, desigur, implicat.

Cercetările arheologice întreprinse la Pietroasa au dus la identificarea, printre alte obiective, a patru necropole care au funcționat în sec. IV e.n. într-un spațiu restrîns, situat imediat la poalele dealului Istrița și limitat de torenții Gîrla Dării (la est) și gîrla Mățioana (la vest).

Dintre aceste necropole, două ne-au furnizat pînă acum date interesante pentru ideea pe care o urmărim : necropola nr. 1, situată la sud de castru, în imediata vecinătate a acestuia, și necropola nr. 2, situată la circa 1 km sud-vest de fortificație. Nu este lipsit de interes să arătăm că în toate cele patru necropole s-a folosit, cu precădere, ritul inhumăției.

Din mormintele cercetate sistematic în necropola nr. 2, trei prezintă un element comun, atestat acum pentru prima dată în zona Buzăului : monede de argint, avînd semnificația de „obol al lui Charon“, puse între degetele mîinii drepte. În toate cazurile este vorba de monede emise în timpul împăratului Constantius II (337-361 e.n.).

Preluat de noua religie, creștină, din mitologia greacă, acest obicei a pătruns la nord de Dunăre prin filieră romană, odată cu alte elemente specifice civilizației romane. Astfel, în necropola sus-menționată, în două cazuri, rămășițele pămîntești ale celor înhumați au fost așezate între poduri de scînduri, ale căror urme au fost clar surprinse în săpătură. Pînă aici, obiceiul era cunoscut numai la romani, fiind atestat și pe teritoriul provinciei Dacia, în morminte datînd din sec. III e.n.⁶⁾.

În necropola nr. 1, trei morminte de inhumație, recent descoperite, erau orientate vest-est, atestînd folosirea acestui ritual creștin de către cei ce formau garnizoana castrului. Odată cu aceste elemente de cult, populația băștinașă romanică și-a însușit și terminologia religioasă, de esență latină⁷⁾.

Este sigur că numai o populație sedentară, locuind permanent și continuu acest spațiu, a putut păstra și transmite, de-a lungul secolelor, termenii de toponimie și hidronimie locală.

Atestată atît documentar, cît și prin rezultatele cercetărilor arheologice, istorice și filologice, populația romanică nu a părăsit nici un moment pămîntul buzoian. Situația, tot mai clar precizată prin rezultatele cercetărilor din ultimii 25 de ani, este similară în întreaga Dacie. Remarcabil este faptul că, deși după impactul hunic (375-376 e.n.), pătura subțire de migratori își face simțită prezența și în spațiul buzoian, în nici una din descoperirile atribuite acestei epoci elementele materiale alogene nu apar niciodată singure, ci numai în asociere cu materiale autohtone, acestea din urmă constituind fondul dominant⁸⁾. Este un prețios indiciu asupra situației etnice din teritoriul la care ne referim, unde populația cea mai numeroasă, cea care stăpînea *de facto* pămîntul, erau băștinașii daco-romani.

Un prețios argument pentru susținerea ideii de continuitate a populației autohtone pe aceste meleaguri îl aduc cercetările privind evoluția meșteșugurilor în perioada prefeudală, meșteșuguri care, atingînd o anumită treaptă de dezvoltare în cultura Sîntana de Mureș (sec. IV e.n.)⁹⁾, se ridică la un înalt nivel în cultura Ipotești—Cîndești (sec. VI-VII e.n.). Dezvoltarea unui centru meșteșugăresc în zonă poate fi pusă numai pe seama existenței populației băștinașe, care cunoștea sursele de materii prime și-și însușise tehnologia extragerii și prelucrării metalelor. Realizarea tiparelor din piatră reprezintă o culme a măiestriei prelucrării metalelor, culme atinsă de meșterii locali ai acestei epoci. Un tipar de cruciuliță (de tip Pirjoaia ?) a fost descoperit întîmplător în 1971 la Izvorul Dulce, comuna Merei, într-un context ce poate fi datat, larg, în secolul VI e.n., venind să confirme, împreună cu alte elemente, nivelul înalt de dezvoltare la care ajunsese societatea locală în această vreme.

NOTE

1. Originalul nu s-a păstrat. El a fost reprodus la începutul secolului X în două manuscrise și anume: Mineiul pe luna martie în „*Catalogus Codicum Hagio-graphicorum Bibliothecae Divi Venetiarum*“, f. 190-193, aflat la Veneția, în Biblioteca San Marco, și Mineiul pe luna aprilie, inserat în „*Catalogus graecus Vaticanus*“, aflat la Roma, în Biblioteca Vaticanului, mss. 1660, anno 916, f. 205 v-211 v.

2. *Lectura s-a făcut pe fotocopia documentului menționat, executată în țară, după microfilmul primit, la solicitarea Comitetului județean Buzău al P.C.R., prin serviciul cultural al Ambasadei R.S. România în Italia.*
3. *Dacă acest oraș se va fi aflat sau nu pe locul actualului municipiu este greu de precizat și nici nu prezintă interes deosebit. Cercetări recente au arătat că în sec. IV e.n. pe teritoriul actual al municipiului Buzău au funcționat mai multe așezări și necropole, situate în punctele Buzău—Est (spre siloz), Buzău—Sud (dincolo de cimitirul evreiesc), Buzău—Vest (3 km vest de Crîng) și în zona cuprinsă între străzile Bistriței și Bucegi.*
4. *Situație posibilă și după 363-369 e.n., în contextul existenței celor două „partide” religioase la goți.*
5. *Dr. Gheorghe Diaconu, Al. Odobescu, Opere, IV, București, 1976, p. 1055-1072.*
6. *D. Tudor, Oltenia romană, passim.*
7. *I. Barnea, Comunicare la sesiunea „Buzău 1600”, Buzău, septembrie 1976.*
8. *Opinie formulată de dr. Gheorghe Diaconu și Victor Teodorescu în urma cercetării vestigiilor arheologice de la Gherăseni, județul Buzău*
9. *Gh. Diaconu, Op. cit.*